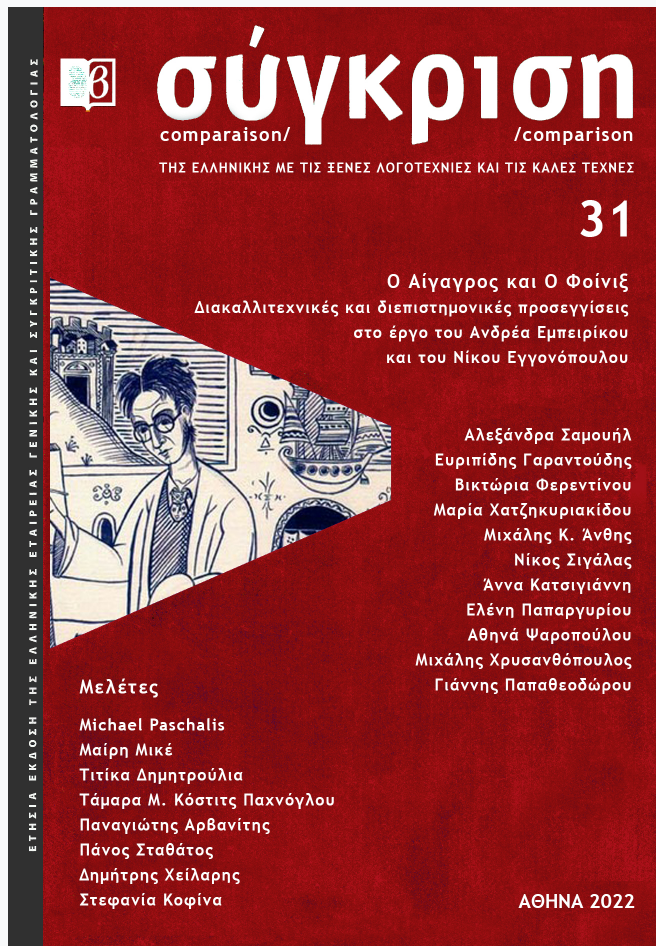

Comparison

Vol 31 (2022)

ΕΥΗ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

doi: [10.12681/comparison.32512](https://doi.org/10.12681/comparison.32512)

Copyright © 2022

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΕΥΗ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ: Το αρχιπέλαγος της λογοτεχνίας. Antonopoulou, Anastasia [επιμ.]: Literarische Ägäis. Ein Kulturraum zwischen Mythos und Geschichte. Transcript. Bielefeld 2021. (2022). *Comparison*, 31, 290–292. <https://doi.org/10.12681/comparison.32512>

Το αρχιπέλαγος της λογοτεχνίας. Antonopoulou, Anastasia [επιμ.]: *Literarische Ägäis. Ein Kulturraum zwischen Mythos und Geschichte*. Transcript. Bielefeld 2021.

Το Αιγαίο αποτέλεσε στο πέρασμα των αιώνων το αρχιπέλαγος που καθόρισε το συλλογικό φαντασιακό όχι μόνο ως σταυροδρόμι πολιτισμών αλλά και ως μυστηριακός τόπος, όπου μύθος και πραγματικότητα συνδέθηκαν αξεδιάλυτα. Αυτό το πολυφωνικό Αιγαίο αποκρυστάλλώθηκε πολλαπλώς στην ποίηση και τη λογοτεχνία, σε έργα των αναπαραστατικών τεχνών, αλλά και στον λόγο της φιλοσοφίας. Μια πρώτη συστηματική καταγραφή των μεταμορφώσεων του Αιγαίου σε όλα τα πεδία της λογοτεχνίας, της τέχνης γενικότερα και της διανόησης αποτελεί ο τόμος «Literarische Ägäis. Ein Kulturraum zwischen Mythos und Geschichte» («Λογοτεχνικό Αιγαίο. Ένας χώρος πολιτισμού ανάμεσα στον μύθο και την Ιστορία») που κυκλοφόρησε μόλις το 2021 από τον έγκριτο γερμανικό επιστημονικό εκδοτικό οίκο [transcript] και τον οποίο επιμελήθηκε η Αναστασία Αντωνοπούλου, Καθηγήτρια Γερμανικής Λογοτεχνίας και Συγκριτικής Φιλολογίας στο Τμήμα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Ο τόμος, που περιλαμβάνει δεκαοκτώ κείμενα ελληνικών και γερμανών επιστημόνων, παρουσιάζει τα αποτελέσματα του διεθνούς συνεδρίου με τίτλο «Die Ägäis in Literatur, Geschichte, Kultur, Mythos» («Το Αιγαίο στη Λογοτεχνία, την Ιστορία, τον Πολιτισμό και τον Μύθο»), το οποίο πραγματοποιήθηκε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών από τις 21 έως τις 23 Νοεμβρίου 2019, στο πλαίσιο ερευνητικής συνεργασίας του Πανεπιστημίου της Vechta (Γερμανία) και του ΕΚΠΑ υπό την επιστημονική εποπτεία της

M. Albrecht και της A. Αντωνοπούλου.

Ένα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του συλλογικού αυτού πονήματος αποτελεί η θεωρητική πολυσχιδία των προσεγγίσεων, ο διεπιστημονικός τους χαρακτήρας, αλλά και οι τρόποι με τους οποίους αναδεικνύονται οι συνέχειες και τα χάσματα στην πρόσληψη του Αιγαίου ως λογοτεχνικού τόπου στη διαχρονία. Έτσι, π.χ. ο Michael Hoffmann εκκινεί από την πρωτοποριακή για την εποχή του οπτική του Friedrich Hölderlin για το Αιγαίο, μια οπτική που ξεπερνά την ευρωκεντρική νοοτροπία του 19ου αιώνα, και υπογραμμίζει τις πολυπολιτισμικές αναφορές του ελληνικού πολιτισμού, αναδεικνύοντας έτσι το Αιγαίο ως τόπο «πανθεϊστικής πληρότητας» και «ένωσης της ελληνικής αρχαιότητας με την Ανατολή» (30). Η οπτική αυτή προετοιμάζει τη «στροφή» στο πλαίσιο των μετααποικιοκρατικών θεωριών (postcolonial turn) και παρουσιάζει το Αιγαίο ως τόπο συνάντησης και πολιτισμικού διαλόγου, μιας «ανταλλαγής» που υπερβαίνει τις εθνικές ταυτότητες και συμβάλλει στη συγκρότηση μιας πολυφωνικής ταυτότητας, την οποία ο συγγραφέας αποκαλεί «αιγιοπελαγίτικη».

Ο όψιμος ύμνος «Πάτμος» του F. Hölderlin και οι ερμηνευτικές παρατηρήσεις του M. Heidegger, πυροδοτούν τον προβληματισμό του Γιώργου Ξηροπαΐδη, ο οποίος ανατέμνει τη χαϊντεγκεριανή θεώρηση και διαπιστώνει σ' αυτή μια εγγενή αντίφαση: ο γερμανός φιλόσοφος στην ιδιοφυή συνομιλία του με τον Hölderlin εργαλειοποιεί το έργο του ποιητή και το χρησιμοποιεί ως μέσο

για τον φιλοσοφικό, θρησκευτικό ή ακόμη και πολιτικό του αναστοχασμό απεμπολώντας από τον ορίζοντα της σκέψης του την ποιητική και αισθητική διάσταση του ύμνου. Ο Γ. Ξηροπαΐδης χωρίς να χάνει από την οπτική του την πολυπλοκότητα και το πολυεπίπεδο του έργου του Hölderlin προτείνει μία ερμηνεία που λαμβάνει υπόψη της όλες τις διαστάσεις αυτού του ποιητικού παλίμψηστου.

Ο Martin Vöhler ολοκληρώνει τον κύκλο των κειμένων που εστιάζουν στην ποίηση του Hölderlin με μία συγκριτική προσέγγιση: αντιπαράθετει την ελεγεία «Άρτος και Οίνος» προς το ποίημα «Ελευσίς» του Hegel. Ο Vöhler εστιάζει στην παρουσία του θείου μέσα από το μοτίβο της νύχτας και τη συμβολική διάσταση της συσκότισης προσφέροντας στον αναγνώστη μία ακόμη διάσταση της αντισυμβατικής χελντερλινιανής οπτικής του μεταφυσικού.

Ο Κοσμάς Ρασπίτσος παρουσιάζει το ταξίδι του M. Heidegger στην Ελλάδα, το οποίο πραγματοποιήθηκε το 1962. Η εμπειρία του Αιγαίου ως αποκαλυπτικού τόπου αποτελεί αφορμή για τον γερμανό φιλόσοφο να αναμετρηθεί με την ελληνική φιλοσοφία και να ερμηνεύσει με τον δικό του τρόπο την έννοια της «αλήθειας».

Έναν μείζονα θεματικό πυρήνα του τόμου αποτελεί η σκιαγράφιση της ταυτότητας της σύγχρονης μεσογειακής νεωτερικότητας. Στο πλαίσιο αυτό ο Sergio Corrado και η Αναστασία Αντωνοπούλου διατρέχουν και χαρτογραφούν κείμενα της νεωτερικότητας και εντοπίζουν σ' αυτά μια σημειολογία της κρίσης. Η Α. Αντωνοπούλου διερευνά την ποίηση της «γενιάς του 30» εστιάζοντας κυρίως στο έργο του Σεφέρη και του Ελύτη – το αντιπαραβάλλει προς το έργο του Erich Arendt και σταχυο-

λογεί τα σύμβολα εκείνα που επιβεβαιώνουν την ύπαρξη μιας αιγαιοπελαγίτικης τοπολογίας με πολλαπλές λειτουργίες στη σύγχρονη ποίηση, αφού, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, η σημειολογία αυτή απαντά σε υπαρξιακά ερωτήματα και ανάγεται σε δύναμη συγκρότησης του υποκειμένου. Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνει και ο Sergio Corrado στη δική του μελέτη, ο οποίος μέσα από ένα ετερόκλητο corpus κειμένων, αναδεικνύει το Αιγαίο ως τόπο μιας «απλότητας», μιας «ουσιαστικότητας» που αποτελεί αισθητικό και ιδεολογικό ζητούμενο πολλών διανοητών από τον 18ο αιώνα μέχρι σήμερα – έναν locus amoenus για τους λίγους και εκλεκτούς που διαχρονικά κινήθηκαν στην περιφέρεια των συμβάσεων.

Ο συγκεκριμένος τόμος, όμως, παρουσιάζει πολύ περισσότερες αναγνώσεις του Αιγαίου και της εμπειρίας του: Η Monika Albrecht εστιάζει στην κριτική που ασκεί η Christa Wolf στον δυτικό πολιτισμό, ο Jürgen Pelzer παρουσιάζει (μέσα από μυθιστόρημα του E. Schöfer) τον τρόπο με τον οποίο η εμπειρία του Αιγαίου αγγίζει και αλλάζει τη ζωή του πρωταγωνιστή. Ο H.-P. Preußens απαριθμεί και διερευνά τις εικόνες του Αιγαίου στο έργο του Erich Arendt. Η Αλεξάνδρα Ρασιδάκη εστιάζει στις μυθικές γενεαλογίες του Αιγαίου και εξετάζει τις λογοτεχνικές μεταμορφώσεις τους ως λανθάνουσες εκφράσεις της σύγκρουσης των γενεών. Στο πεδίο της μυθολογίας κινείται και η μελέτη της Κατερίνας Καρακάση, που εξετάζει συγκριτικά δυο σύντομα αφηγήματα του Kafka και του Borges, αναλύοντας τους αφηγηματικούς τρόπους που μεταπλάθουν και επανανοηματοδοτούν τον μύθο του Ποσειδώνα. Την πρόσληψη του χώρου και την τοπολογία του Αιγαίου σε μαρτυρίες

προσκυνητών του μεσαίωνα διερευνούν οι Julian Harpes και Julian Zimmerman. Έναν ακόμη θεματικό πυρήνα του βιβλίου αποτελούν οι ταξιδιωτικές εμπειρίες και οι αναφορές στο Αιγαίο σε κείμενα της μετεπαναστατικής Ελλάδας. Έτσι, ο Stefan Lindinger αναλύει το ταξίδι του φιλέλληνα βαυαρού βασιλιά Λουδοβίκου του πρώτου, η Αγλαΐα Μπλιούμη παρουσιάζει την περιήγηση του J. Ph. Fallmerayer στην Ελλάδα και κυρίως την παραμονή του στο Άγιο Όρος και διαπιστώνει στα κείμενά του μια θέαση της Ελληνικότητας, απογυμνωμένη από οποιαδήποτε αναφορά στην κλασική αρχαιότητα, η Κωνσταντίνα Τσονάκα εστιάζει στο ταξίδι δύο γερμανών φιλελλήνων, του ποιητή Emmanuel Geibel και του ιστορικού Ernst Curtius, ενώ ο H. B. Schlumm εξετάζει την ποίηση του Βύρωνα και ένα μυθιστόρημα του Werner Helwig και διαπιστώνει μια έντονα μυθοπλαστική διάσταση στα έργα αυτά, στα οποία το Αιγαίο αποκαλύπτεται ως τόπος μυστηριακός και πρωτίστως φανταστικός. Τα δύο τελευταία κείμενα του τόμου, της Marieke Krajenbrink και του Martin Schwarz, μας φέρνουν στην πραγματικότητα του 21ου αιώνα (όχι μόνον τη λογο-

τεχνική, αλλά και την κοινωνικοπολιτική) και παρουσιάζουν δυο σύγχρονες αναγνώσεις του αιγαιοπελαγίτικου τοπίου.

Ξεχωριστή αναφορά, ωστόσο, πρέπει να γίνει στην εξαιρετικά διαφωτιστική εισαγωγή της Α. Αντωνοπούλου, η οποία με ενάργεια εισάγει τον αναγνώστη στους θεματικούς πυρήνες του τόμου. Ο επιστημονικός λόγος της συμπυκνώνει με σαφήνεια τις ιστορικές, λογοτεχνικές, πολιτισμικές, μυθολογικές, ανθρωπολογικές, ιδεολογικές, φιλοσοφικές και λοιπές συνιστώσες που συνθέτουν την τοπολογία και τη σημειολογία του Αιγαίου. Το «Λογοτεχνικό Αιγαίο» (*Literarische Ägäis*) με τις πολυπρισματικές αναγνώσεις του αποτελεί αναμφισβήτητα μία σημαντική συμβολή στη συγκριτολογική και διεπιστημονική έρευνα, παρουσιάζει ξεχωριστό ενδιαφέρον και αναδεικνύει τις μείζονες πτυχές του θέματος χωρίς να αφήνει καμία επιθυμία του «επαρκούς αναγνώστη» ανεκπλήρωτη.

Εύη Πετροπούλου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Γερμανικής Λογοτεχνίας του 20ού
αι. και Συγκριτικής Γραμματολογίας
ΕΚΠΑ